

ТРАДИЦИОННА КИТАЙСКА ЦВЕТОВА СИМВОЛИКА – ЗНАЧЕНИЕ И РАЗБИРАНИЯ

Теодор Вълев

Великотърновски университет, България

TRADITIONAL CHINESE COLOUR SYMBOLISM – MEANING AND UNDERSTANDING

Teodor Valev¹

University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract: The article considers the concept of “colour” from a psychological point of view and addresses the topic of the “Five Elements Theory” which is directly related to the five main colours in China – fire/red, yellow/earth, white/metal, blue/wood, and black/water. Then each colour is considered separately (including some additional colors like green, purple and gold), its perception and symbolism in Chinese culture from the past until now. Finally the author dwell on the meaning of some of these colors and their use in Peking Opera.

Keywords: Color; Symbolism; Chinese Culture; Perception; Ancient Times, Symbol;

„Всяка нация притежава своя концепция за цветовете и тяхното символично значение. Ние наричаме нашата предпочитание към цвета или култ към цвета“ – Джоу Хуабин 周华彬².

Като страна с богато културно наследство Китай използва цветовете във всеки ритуал, церемония, фестивал и дори в бизнеса. В сравнение със страните от Западна Европа Китай има изненадващо различна и може би дори по-значима символика на цветовете спрямо това къде и как те биват използвани. В науката съществува термин, наречен „психология на

---

¹ Teodor Miroslav Valev is a 4th year student at the Faculty of Modern Languages of the University of Veliko Tarnovo, Department of Classical and Eastern Languages and Cultures, major in Applied Linguistics (two foreign languages) – English and Chinese, tvalev@abv.bg

² Професор по рисувано лице в Пекинската опера. – Zhou Huabin. Peking Opera Painted Faces...

цветовете“³. Концепцията за физическото, психическото и емоционалното въздействие на цветовете върху зрящите хора е разработена за първи път от Йохан Волфганг фон Гьоте. В различните култури (по света) съществуват разлики във възприемането, тълкуването и значението им. В зависимост от преобладаващия нюанс цветовете се разделят на топли и студени (Gremillion 2019, pass.)

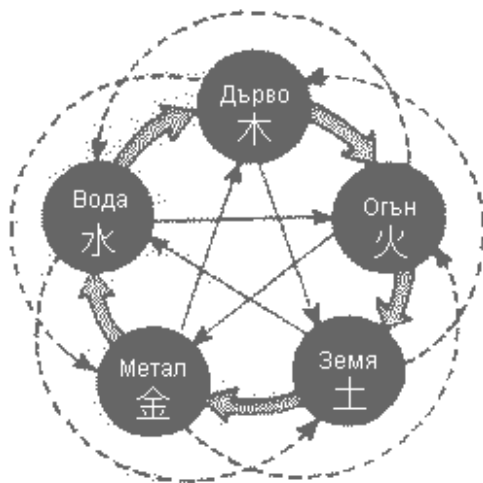
„За пръв път гърците наблюдавали, че пречупвайки се през прозореца на храма, слънчевата светлина се разлага на цветове. Хората в храма избирали цвета, който според тях можел да ги излекува. В Древен Китай са се излагали на слънце в червена коприна – така се лекувал антракът“³ (Психология на цветовете 2017, pass.).

Още в древността хората са разбрали, че цветовете ни въздействат по различен начин. Те се възприемат от нас, хората, асоциативно. Специалистът по психология на цветовете Леатрис Ейсман обяснява това, като посочва, че влиянието им върху човека корелира с влиянието на природните багри върху човешката сетивност. Доказано е, че минавайки през очите, съответният цвят предизвиква зрително усещане, което създава определена емоционална атмосфера, влияе на настроението, самочувствието и работоспособността. Но освен това цветът влияе и на физиологията. Един и същ цвят може да ни окаже както положително, така и отрицателно въздействие. Поради тази им противоречивост употребата трябва да се съобразява с целта, която искаме да постигнем, и нужното време за въздействие върху човешките сетива (Калоянова 2017, pass.).

Цветовете в червения спектър са известни като топли цветове (червен, оранжев и жълт). Това са цветовете на енергията, силата и живота. Те провокират емоции като топлина, страст, жизнерадост, но също така и чувства на ярост и гняв. Цветовете от синия спектър са познати като студени цветове (зелен, син и лилав). Това са цветовете на хармонията, равновесието, спокойствието, интуицията и здравето. Освен че се възприемат като успокояващи, уравновесяващи и отпускащи, те могат да предизвикат чувство на тъга или безразличие (Gremillion 2019, pass.).

---

³ Антракът, известен и като синя пъпка, сибирска язва, въглен и злокачествен оток, е остро заразно заболяване, което се характеризира с тежка интоксикация. Болестта е зоонозна, която се разпространява главно от трупове на заразени и умрели домашни и диви животни. По хората се разпространява чрез контакт със заразени животни, заразена почва, месо и предмети, имали досег с трупа.

Фиг. 1. Петте елемента и връзката между тях

В настоящия доклад ще се опитаме да представим как в Китай осмислят символното значение на цветовете и енергийните потоци, които внасят в пространството, съзнанието и живота на китайския народ. За тази цел ще трябва да напуснем границите на психологията и да навлезем в източната философска система за Петте стихии, или още Петте елемента, която е тясно свързана с природните закони и е осмислена като база на всичко във вселената, включително човека и средата, в която той живее – Теорията за Петте елемента (**У Син** 五行 wǔxíng). Историческите извори гласят, че тя е възникнала преди около 5000 години в Древен Китай и на територията на Индия. В основата си тя представлява опит на древните хора да намерят смисъла на живота, като наблюдават и изучават природните явления и закони. Теорията за Петте елемента (стихии) придобива систематизиран вид по време на династия ранна Хан (3 в. пр. н.е. – 1 в. от н.е.), когато народите от източните земи са изпитали необходимостта да обобщят идеите на предшествениците си така, че да се даде синкретично и систематично обяснение за вселената, промените в нея, за връзките между света на хората и божествения свят (Daoin 2023, pass.).

Според древните китайци в основата на всичко стои дуалистичната космогонична концепция за съществуването на две противоположни сили – *ин* и *ян*, които са произлезли от първоначалната единна енергия **ци** (气 qì)⁴. Това става под въздействие на първоматерията Тайдзи „Великия

⁴ На традиционен китайски: 氣; етимологичното обяснение на формата на логограмата *ци* (*чи*) образно може да бъде тълкувано като „парата (气), издигаща се от ориза (米), докато се готви“.

предел“⁵. Една от източните легенди за сътворението гласи, че светлите и леки частици на *ян* се вдигнали нагоре и образували небето, а мътните и тежки *ин* се спуснали надолу и образували земята. Редуването на *ин* – пасивната сила и *ян* – активната сила определя цикличността на всички процеси в природата: ден и нощ, сутрин и вечер, зима и лято, студ и горещина, бодърстване и сън, дишане и издишване и т. н. Взаимодействието на *ин* и *ян* е и причина за пораждаването на петте първоелемента (първостихии), които се явяват основа на всички материални неща и природни явления. Ако се отнеме само едно от началата, то животът ще стане невъзможен (*фиг. 1*). За първоизточници древните китайци заимстват образци от веществения свят, като съдържанието на идеята далеч надхвърля обикновеното възприятие, което е свързано с ежедневната им употреба в бита. Това са вода, огън, дърво, земя и метал, и те обхващат много по-широка идея от конкретните вещества (Daoin 2023, pass.).

Историята на Теорията за Петте елемента и нейната връзка с вярванията за сътворението на света, намирането на логика и свързаност на нещата около нас, е фундамент на много от китайските вярвания и обичаи. Освен в този културен аспект тя влияе и върху символиката и начина, по който китайците възприемат цветовете. Петте най-популярни цвята в Китай не са случайни. Това е така именно защото са пряко свързани с елементите. Тези цветове са червеният, жълтият, черният, белият и синият цвят.

Червен цвят

Съществуват множество древнокитайски митове и легенди, като например такива за „болести, представяни като чудовища, тотемистични митове, митове за космос, представен като космическо дърво или антропоморфен великан“. Едно конкретно предание се оказва фундаментално за възприемането на червения цвят от китайците и до днес играе съществена роля в културната история на Китай. Това е митът за свирепия звяр, наречен *Ниен* (年 Nián). Легендата гласи, че главата на чудовището наподобявала лъвска, по средата имало остър рог, който бил основното му оръжие, с което нападал плячката си. За начина му на живот се споменава, че през по-голямата част от времето живеел на дъното на морето

⁵ „Велик предел“ китайците наричат първичното разделяне на нещата, така че да могат да бъдат различавани едно от друго. От него започва създаването на всичко. Представлява не толкова разделянето на едно и две, колкото между едно и нула. Съществуващото и несъществуващото. Битието и небитието.

и излизал на брега само в последния ден на лунната година, за да изяде хората и добитъка, затова всяка година на този ден хората се хранели призори, заключвали здраво портите, където стои добитъкът, и след това бягали в далечните планини, за да не бъдат изядени. Повратният момент в историята се случва, когато една година при един от селяните дошъл среброкос старец и обещал да прогони жестокия звяр, но всички селяни били твърде уплашени, за да му повярват, и избягали преди настъпването на нощта. Ниен нахлул в селото, както обикновено, и тъкмо когато се готвел да набучи плячката си и да я погълне, изведнъж се чул звук на фойерверки и ярката светлина от факли озарила селото. Ниен потреперил и не посмял да направи нито крачка. Тогава напред пристъпил облеченият в червени одежди старец и това накарало звяра да изпадне в пълен ужас. Ниен се уплашил и се втурнал в тъмнината. Историята продължава със завръщането на селяните, които, след като намерили къщите и добитъка си непокътнати, разбрали, че старецът е небесно (божествено) същество, което е дошло да им помогне да се избавят от злощастията. Старецът им казал и няколко тайни „оръжия“, с които да прогонят Ниен – „предмети, които са червени на цвят“, „ярки светлини“, „силен шум“ и „фойерверки“. Оттогава в последния ден от годината хората поставяли надписи върху червени ленти с новогодишни куплети, окачвали червени фенери, пускали петарди, осветявали селото с факли и оставали до късно, за да се предпазят от Ниен. С течение на времето този обичай се разпространява в почти всички краища на Китай и така се превръща в един от най-важните празници на китайците – Лунната новогодишна нощ (Wang The Legend..., pass.).

Повсеместното използване на червен цвят в Китай бележи началото си още от XIV век. По време на управлението на династия Мин (1368–1644 г.) червеният цвят е използван като символ на власт и социален статус. Зараждането на династията започнало в южната част на страната, която се счита за най-виден представител на този цвят. Порцелановите изделия, които най-много се харесвали от императорите в началото на XV в., били украсени с червени цветове, а детайлите – изрисувани чрез най-различни техники. По това време е създаден и нов нюанс на червения цвят – желязно червено – с който да се изрисува червен дракон (символ на императора) върху съда след изпичането му (Stuart 2016, pass.).

Хората в Китай винаги са били привърженици на червения цвят. Като започнем от погребалните обреди преди хиляди години, когато цинобърът⁶ и червената охра са били използвани с цел да олицетворят жизнената

⁶ Цинобър (наричан също кинобар, цинобърит, цинобарит) е име на червен минерал, съдържащ живачен сулфид (хим. формула – HgS). Името на минерала идва от гръц-

сила и да помагат на починалия да премине от смъртта към безсмъртието, чак до ден днешен, когато червеното се свързва с всичко благоприятно. Китайците дълбоко ценят символичната му връзка с **огъня**, слънцето, сърцето и южната посока – все положителни енергийни сили.

За китайците червеният цвят в продължение на векове е бил и все още е смятан за цветът на властта, празника, плодородието, просперитета и отблъскването на злото. Червеният цвят е предпочитан при изработване на дрехите на висшите държавни служители, на традиционните сватбени рокли и бебешките дрехи. В червен цвят са пликовете за парични подаръци, в червено са дори и стените, обграждащи Забранения град, за да пазят от злини обитателите му. Националното знаме на Китай също е в червен цвят – избрано като емблема на Народната революция и като традиционен цвят на китайския народ, което подчертава неговото важно значение за националната идентичност и култура на Китай.

Споменавайки китайските сватбени рокли, няма как да не обърнем специално внимание на цвета на роклята на китайската булка. За разлика от младоженките на Запад китайските булки избират да облекат червено *ципао*, за да уважат хилядолетните китайски традиции. Китайското сватбено *ципао* представлява дълга червена рокля, често със златни или сребърни бродерии. Черното и бялото, считани за класически сватбени цветове на Запад, в Китай символизируют траур и смърт. Червеният цвят, който ние свързваме с опасност или гняв, в китайската култура символизира успех, щастие, преданост, плодовитост и любов. Червеното е свещеният цвят на китайците, който пропъжда злите духове на сватбения ден. Точно заради това булката в Китай задължително трябва да бъде облечена в червено. Съществува една особеност – традицията с носенето на червен цвят по време на сватба се отнася само за булката. Ако някой друг е облечен в червено, то е твърде вероятно домакините да не останат очаровани. Все пак съвременните булки се опитват да съчетаят най-доброто от двата свята, затова много често на сватбено тържество може да се наблюдава булката да се преоблича няколко пъти в бели и червени рокли. Младоженецът също облича традиционно китайско облекло, подходящо на това на булката (Китай днес 2019, pass.).

ки език и най-вероятно е използвано от Теофраст за означаването на няколко различни субстанции. През 4000 – 3000 г. пр.н.е. в Китай съединения на живака са се използвали за лечение на проказа, а в арабските медицински трактати от IX – XI век, киноварът се споменава като средство за лечение на кожни заболявания. Тази традиция изглежда е била запазена до началото на 20 век, когато с мехлеми на основата на живака е лекуван сифилис.

Жълтият цвят и величието му в миналото

Жълтият цвят, на китайски *хуансѐ* (黄色 huáng sè), представлява елемента **земя**. В императорски Китай жълтият цвят е бил известен като цвета на императора. В традиционната китайска цвeтова символика се отъждествява с власт, царственост и просперитет. Личността, която най-често свързваме с този цвят, е Жълтият император Хуанди (黃帝 Huáng dì) – третият от митологичните императори на Древен Китай, културен герой и покровител на даоизма. Жълтият цвят се свързва с имената на други четирима легендарни императори: Джуансю, Ку, Яо и Шун. В късния период на Воюващите царства (475 – 221 г. пр. н.е.) Жълтият император е включен в космологичната схема на Петте елемента, в която жълтият цвят представлява елемента земя, центъра (中) и Жълтия дракон (тогавашния символ на императора). Йероглифът *хуан* 黃 („жълт“) често се използвал на мястото на омофонния *хуан* 皇 с цел да придадат на император Хуанди качества, близки до тези на Шанди⁷, върховния бог на династия Шан (Figueroa-Rojas 2023, pass.).

Китай често е наричан „Жълтата земя“, а реката майка е *Хуанхѐ* (Жълтата река 黃河).

По време на династия Сун (960 – 1279 г.) жълти глазирани плочки се използвали за изграждането на императорските дворци. По време на династиите Мин (1368 – 1644) и Цин (1636 – 1911) императорите били облечени в жълти одежди, както подобавало за един император от онези времена. Официалните знамена са били жълти, а официалните печати са били обвивани в жълт плат. Позлатени медни урни и фигури на животни украсявали множество дворци и крепости. В китайския будизъм жълтият цвят се свързва със свободата от материалните нужди, заради което монасите също носят жълти дрехи.

Векове наред жълтият цвят е бил разпространен повсеместно и неговото значение е било аналогично с това на червения цвят. Това е причината за честото съчетаване на червения и жълтия цвят в обща цвeтова комбинация (Yelang 2021, pass.).

Днес жълтият цвят е придобил символ на нецензурност в Китай, така че трябва да се внимава при използването му, особено в сферата на

---

⁷ Шанди е древно китайско божество, най-значимият прародител, който контролира победата в битка, реколтата, времето и др. Той никога не е получил култ, както други китайски божества, най-вероятно защото е твърде всемогъщ, за да се влияе от смъртни същества. Шанди е почитан като върховно божество, особено по време на династията Шан, управлявала от 1600 до 1046 г. пр.н.е. По-късно, по време на династията Джоу, идеята за неговото величие се разширява до концепцията за небето.

маркетинга. Преходът от „императорски“ в „нецензурен“ цвят се случва още в ранните години на Китайската република, когато се въвежда терминът „жълта журналистика“, който първоначално се свързва с вулгарни новини. С развитието на обществото терминът „жълт“ постепенно започва да обхваща всички видове литература и изкуство, като например „жълти книги“, „жълти филми“, „жълта музика“ и др. Днес жълтото се свързва с ново значение – неподобаващо и непристойно (Nazanin 2021, pass.).

Черен цвят

В Китай черният цвят отговаря за женската енергия „ин“ – на земната, майчинска и инстинктивна сила. Черният цвят винаги скрива в себе си онова, което носи, той е загадъчен и се използва във филмите на ужасите. Предизвикващ любопитство, привличащ и плашещ, той винаги призовава човека да освободи своята същност, т. е. човек трябва да мине през черното, за да познае бялото. Черният цвят е обвързан с елемента **вода**. В китайската култура той се свързва с разрушение, зло, дълбочина, бедствия, жестокост, тъга и страдание – качества, присъщи на водата при природно бедствие. Черният цвят носи лош късмет и не трябва да се обличат черни дрехи по време на радостни поводи като сватби. Китайската дума за черен цвят е *хѐй* (黑 *hēi*), която означава „зла участ, нередност или незаконност“. Черният цвят обикновено се възприема като неутрален цвят, въпреки че често се появява в негативен контекст в идиоми или имена. Например „черна помощ“ (黑帮 *hēibāng*) е обичайното название на китайската организирана престъпност, а „Дебелата черна теория“⁸ на интелектуалеца от края на династия Цин – Ли Дзуну (李宗吾, 1879–1943) – е призив към макиавелизъм⁹. Даоистите дори вярват, че черният цвят е цветът на Дао (Sevensson 2021, pass.).

⁸ Личен превод. Възможно е да има и други преводи.

⁹ Макиавелизмът в психологията се отнася до личностната характеристика при човек, който е толкова фокусиран върху собствените си интереси, че манипулира, лъже и експлоатира другите, за да постигне целите си. Макиавелизмът е един от елементите в т. нар. „Тъмна триада“ (другите два са нарцисизъм и психопатия). Името се свързва с Николо Макиавели, дипломат и философ от Ренесанса, чиято творба „Владетелят“ се превръща в една от най-известните. Там се лансира идеята, че силните владетели трябва да бъдат сурови спрямо своите подчинени и врагове, като запазването на властта и оцеляването на политическата сцена оправдава всякакви средства, дори и считаните за неморални и брутални.

В „И Дзин“ (易經)¹⁰, или „Книга на промените“, черното се разглежда като цвят на небето. Твърдението, че „небето и земята са черни“, се корени в наблюдението, че северното небе дълго време е било черно. От този факт древните китайци изхождат с друг факт, а именно, че *Тиенди* (天帝), или „Небесният император“, пребивава в Северната звезда¹¹.

В съвременен Китай черният цвят се използва в облеклото, особено в професионален и делови контекст. В традиционната китайска култура черният цвят е по-малко свързан с траур от белия. Официалните черни сака и панталони са се асоциирали с международния смисъл на професионализъм.

„...познай бялото, запази черното...“ (Лаодзъ).

Белият цвят и погребалните церемонии

Освен че белият цвят представлява елемента **метал**, той се свързва със смъртта. Несъмнено това е цветът, който китайците използват при траурни и погребални церемонии. Тук е моментът да обърнем внимание и на този тип церемония.

В разговорния китайски език думата за погребение е *байшъ* 白事 (букв. (бял) тъжен повод). За китайците погребалните обреди са важна част не само от религиозния живот, но и от социалния. Заради това за тях е важно на погребение да присъстват много хора.

Китайците се отнасят към смъртта напълно спокойно. За тях тя е логичният завършек на живота. С особена почит в последния им път се изпращат жители на Поднебесната империя, преминали 80-те. Датата за погребението се избира от специалист по фъншуй. Белият ирис е цветето, което традиционно присъства на погребенията в Китай. В последно време стават популярни и белите орхидеи.

---

¹⁰ „Книга на промените“ е древен китайски гадателски текст, който е сред най-старите китайски класики. Първоначално представлява ръководство за гадаене в периода Западна Джоу (1000 – 750 г. пр. Хр.), по време на периода на Воюващите царства и ранния императорски период (500 – 200 г. пр. Хр.) И Дзин се трансформира в космологичен текст с поредица от философски коментари, известни като „Десетте крила“ (十翼). След като през II в. пр. Хр. става част от Петте класики, И Дзин е обект на научни коментари и основа за гадателска практика в продължение на векове в целия Далечен Изток и в крайна сметка заема влиятелна роля в западното разбиране на източноазиатската философска мисъл.

¹¹ Полярис (Северна звезда, Полярна звезда) е най-ярката звезда в съвездието Ursa Minor, намираща се приблизително на 434 светлинни години разстояние от Земята.

Китай е пренаселена страна, затова погребенията в 95 % от случаите се извършват чрез кремация. Урните се полагат в семейните гробници, където се намират и урните на останалите покойни членове на семейството. Обикновено на надгробните плочи са изписани имената на всички членове на семейството: на покойниците – с черен или бял цвят, на живите – с червен. Покойниците не трябва да се обличат в червения цвят на живота, за да не се превърнат душите им в привидение.

Още една важна особеност на погребенията в съвременен Китай е поднасянето на бели пликове с пари. На тях е написано името на този, който ги е донесъл, а на дрехата му се закача бяло цвете. Сумата и името на дарителя се записват акуратно. Ако някой в неговото семейство умре, ще му бъде върната същата сума.

Цинминдзие (清明节 qīngmíng jié) е денят за почитане паметта на починалите в Китай¹² (Турс 2017, pass.).

Днес бялото е популярен цвят за автомобил в Китай и заедно с черното се използва широко за изработката на потребителски стоки като часовници, мобилни телефони, дрехи и др. (Sevensson 2021, pass.).

Син цвят

Синият цвят представлява елемента **дърво**. В речникът на символите на Бидерман синьото е описано, като най-дълбокият и най-нематериалният цвят – в природата то най-често е съгъстено от прозрачност, т.е. от натрупана празнота. Обикновено синият цвят се възприема като цвят на истината, на мъдростта, на всичко духовно – символ на вечността и на човешкото безсмъртие. Може би поради тази причина китайците смятат синия цвят за „табу“ или още цвят със сакрално значение. За това се разказва в местните фолклорни приказки, които са носители на важни и универсални ценности. Осмислянето на синия цвят по този начин се среща най-вече в някои части на Южен Китай, по-специално в Гуандун, Хонконг и Макао. Съществува специален нюанс на синьото, който е известен в китайската култура като „погребално синьо“, тъй като се среща често в погребалните бюра и на традиционните китайски погребални церемонии. Затова не е изненадващо, че този цвят се смята за неблагоприятен. Подоб-

---

¹² Историята на отбелязване на този обичай датира отпреди 2500 години. Тогава близки на починалите посещават гробовете на своите роднини и приятели, почистват ги и оставят алкохол, храна, плодове, полагат цветя. Обикновено това става между 105-ия и 107-ия ден след зимното слънцестоене, през първата половина на април. По време на Цинмин има обичай да се яде студена храна, като парен хляб, яйца и студен ориз. В Китай тези дни са официални празници (Турс 2017, pass.).

но тълкуване на значението на синьото не съществува в повечето западни култури. Вместо това в западния контекст този цвят често представлява благородство, спокойствие, сигурност и благочестие (Lei 2019, pass.).

Вариациите в различните култури по отношение на символичното значение на цветовете – и по-специално на синия цвят – означават, че работещите в областта на изкуствата и дизайна трябва да обръщат специално внимание на тези нюанси в зависимост от контекста на тяхната работа и целите, които искат да постигнат.

Зелен цвят

В Древен Китай зелен цвят са носели единствено хора от изключително нисък ранг в обществото. Още по времето на династията Източна Хан (25 г. пр. Хр. – 220 г. пр. Хр.) правителството постановило, че мъжете трябва да носят зелени забрадки или шапки, наречени 绿帽子, ако изпращат жените от семейството си да работят като наложници. Днес „зелената шапка“ означава, че някой е извършил акт на нелоялност към партньора си, например изневеря (Jiang 2023, pass.).

Известен израз в китайската култура, касаещ зеления цвят, е 脸绿了 (букв. „позеленя ми лицето“). В западната култура е възприето, че когато човек е ядосан, лицето му почервенява, но в китайската – позеленява. Причината зад това се крие във вярванията на древните китайци, че цветът на черния дроб е зелен, а черният дроб играе важна роля в пречистването на организма на човек и му подсигурява жизненост. Смятало се е, че връзката между всички органи в човешкото тяло е изключително силна и затова, когато човек е ядосан, „наранява“ черния си дроб и това се проявява върху лицето му (Jiang 2023, pass.).

Лилав цвят

Без значение дали става въпрос за виолетов, или лилав цвят в традиционната китайска култура тези нюанси са на почит. Счита се, че те са символ на благородство (Li 2017, pass.).

Виолетовият цвят се среща рядко в природата, затова е разбираемо защо императорите са се обличали именно в този цвят. Навярно с това е свързано разбирането за виолетовия цвят като за нещо тайнствено и недостъпно, царствено и елегантно, духовно и философско. Лилавият цвят се свързва още с безсмъртието и е символ на божественото присъствие.

Униформите на високопоставените служители в Древен Китай са били лилави. Още от времето на императорския период съветниците на

владетеля са били облечени в лилаво, а оттам произлиза и тълкуването му като цвят, свързан с властта (Sevensson 2021, pass.).

В съвременен Китай лилавото се свързва с любовта и романтиката, подобно на червеното и розовото в западните страни.

Златен цвят

Слънчевите лъчи, пробуждащи небесния лазур, се свързват с могъществото на божествата в много космогонии, те са път за общуване между хората и боговете. С божествената си същност златистожълтото става земен атрибут на могъществото на императори, царе, крале и принцове, за да провъзгласи божествения произход на властта им (Павлова 2010, pass.).

Подобно на западната култура в Китай златистият цвят също символизира богатство и заможност. Този цвят може да бъде открит върху луксозните паметници или върху опаковките на подаръците, които се поднасят. Със златист цвят се изписват наименованията на марките върху етикетите на стоките. Често златният цвят се използва и за специални поводи, като сватби и фестивали, в комбинация с червено. По време на Китайската нова година в цялата страна могат да се наблюдават множество златни и червени декорации.

Цветовете и мястото им в Пекинската опера 京剧

Друго място, където цветовете играят съществена роля, е Пекинската опера. Тя представлява изкуство, включващо пеене, рецитиране, актьорско майсторство и бойни изкуства. Въпреки че е широко разпространено в цял Китай изпълнението на този тип пиеси е съсредоточено в

Пекин, Тиендзин и Шанхай. Пекинката опера се пее и рецитира, като се използва предимно пекински диалект, а либретото¹³ ѝ се съставя според строг набор от правила, които определят формата и римата. Разказва се за историята, политиката, обществото и ежедневието и се стреми да информира и забавлява.

„Двата сценични елемента, основани върху цвят – пекинката оперна маска и пекинкият оперен костюм боравят на пръв поглед с една и съща гама цвeтове, но влагат във всеки от тях различни тълкувания. Най-важна информация за персонажите с рисувано лице дава *основният цвят*. Същото се отнася и за костюма – основният цвят символизира характера и общественото положение на героя. Най-често използваните цвeтове при направата на костюмите са пет (жълт, бял, зелен, червен и черен), което може да се съотнесе с пентатоничния звукоред и със съответстващите цвeтове на всеки от *петте* музикални тона в пентатониката (*фиг. 2*). И тук съществуват аналогии с всички системи, които се състоят от по пет компонента, и с тяхната вътрешна йерархия.

В Пекинката опера *жълтият цвят* (хуан 黄 huáng) има различен смисъл в двете си основни приложения – маската и костюма. Като основен цвят в рисунката върху лице *жълтият цвят* изразява жестокост, агресия; той се използва и за да изобрази възрастен воин. В оперния костюм обаче жълтото е цвeтът на *императора*, на неговата *конкубина* или на *член от императорското семейство*“ (Ценова-Нушева 2010: 165 – 172).

„При оперната маска *белият цвят* може да има няколко приложения. Като основен той излъчва на първо място лукавство, но и грубост, враждебност, зъл характер, склонност към предателство, високомерие и арогантност. Когато не е основен, *белият цвят* внася контраст и подсилва основния – най-вероятно като аналогия на символа ин-ян. Често тези контрастни маски участват в церемониални действия в операта. Героите, които ги носят, са висши сановници. В пекинкия оперен костюм **си фу бялото** има съвсем друго значение – то е белег за младост, красота и благородническо потекло. Удълженият ръкав (**шуей сиу**) – друг символ на младостта в операта, често се шие от *бяла* коприна. Бялото според китайските разбирания е видимото проявление на мъжкия принцип **ян** (Ценова-Нушева 2010: 165 – 172).

„Като основен цвят в оперния костюм *зеленото лю* (绿lü) символизира могъщество и сила. При оперната маска обаче *зеленото* показва, от една страна, рицарство и кавалерство, от друга – насилие, прибръзаност, липса на самоконтрол.“

¹³ Литературен текст на голямо музикално-сценично произведение (опера, оперета, мюзикъл и др.)

„В оперната маска *червеният цвят* (**хун** 红 *hóng*) е символ на положителен образ на воин, на лоялност и смелост; в оперния костюм *червеното* олицетворява величие и благородство... Смята се, че този цвят насърчава възпитанието и трудолюбието у човека.“

„В пекинската оперна маска *черният цвят* (**хъй** 黑 *hēi*) има изключително позитивно значение. За разлика от негативните съдържания на този цвят в други култури, тук *черното* символизира честност, безпристрастност, уважение, благородство, благородническо потекло, величие, страхопочитаемост. Като основен цвят в пекинския оперен костюм черното олицетворява почтеност, непринуденост, независимост и свобода на действието“ (Ценова-Нушева 2010: 165 – 172).

„Пекинският оперен спектакъл е изключително богат на скрити, кодирани послания. Подобно на формите, заключени в музикалните инструменти, жестовата и танцовата символика или в оскъдния сценичен реквизит, подобно на числовата символика във всички елементи от сценичното действие, цветът носи свои смислови съдържания – например дракон (*червено*) с водна стихия (*синьо*) или сам по себе си да носи смисъл (като основен цвят при маската или костюма)... Многообразието от нюанси в цветовата символика впрочем не противоречи, а напротив – доразкрива вътрешните качества на персонажа и прави сценичното му присъствие още по-богато, без да бъде повтарян един и същ цвят от различни компоненти. Пищността откъм цвят е отличителна характеристика на пекинския оперен спектакъл, тя допринася за привлекателността на постановките и има свойството да въздейства първично върху зрителя. Разпознаването на кодираните послания, заключени не само в цвета, а и в **хуа лиен** и **си фу**, също носи естетическа наслада и допринася за проследяването на оперното действие“ (Ценова-Нушева 2010: 165 – 172).

Макар че човек трябва да има свобода и творчество при избора на цветове, било то за маркетинг или от културна гледна точка, в тази страна трябва да се внимава, за да бъдат избегнати капани, като използването на цветове с негативна конотация. Осмислянето на някои цветове в китайската култура имат ясно изразени различия със значенията на цветовете, с които сме свикнали в западните страни. Едно е сигурно обаче, че и в двете тълкувания цветовете играят ключова роля в живота ни.

В наши дни идеята за свят без граници осмисля съдържанието на понятието глобализация. Свят, в който ограниченията за свободното придвижване на хора, стоки, капитали и информация са значително по-малко отколкото досега. Но заедно с хората пътува и тяхната култура. Ако трябва да сме още по-точни, културата, разгледана от позицията на човешката дейност и нейните ценностни измерения, възприятия и миро-

глед. Опознавайки цивилизационните характеристики на другите народи, ние се научаваме по-лесно да ги възприемаме и разбираме, а мотивацията за това е естественият интерес към преживяване на други култури. Настоящият доклад е една крачка към това чрез *културното разузнаване и емоционалната интелигентност на всеки един от нас* да разберем идеите на другите, в нашия случай на китайците, за собствената им култура (Sainte Anastasie... 2023, pass.).

Таблица 1

ПЕНТАГОНИЧНИЯТ ЗВУКОРЕД У ШЪН ИН ДЗИЕ (五声音阶) И НЕГОВИТЕ СЪОТВЕТСТВИЯ									
Име на тон от звукореда	Планета	Природен елемент	Цвят	Природно явление	Годишно време	Телесен орган	Социално въздействие	Етическо въздействие	Част от света
Гун (宫)	Сатурн (Ту син)	Земя	жълт	вягър	средата на лятото	сърце (мозък)	владетел	искреност	център
Шан (商)	Венера (Тай бай)	Метал	бял	студ	есен	черен дроб	висши служители	справедливост	запад
Дзюе (角)	Юпитер (Суей син)	Дърво	зелен	жега	пролет	далак	народ	човечност	изток
Джъ (徵)	Марс (Хуо син)	Огън	червен	светлина	лято	бели дробове	трудова повинност	възпитание	юг
Ю (羽)	Меркурий (Шуей син)	Вода	черен	дъжд	зима	бъбреци	всички вещи	предумишленост	север

Библиография

Речник на литературните термини 1973: Речник на литературните термини. (Трето прераб. и доп. издание), София: Наука и изкуство, 1973. с. 553. [**Rechnik na literaturnite termini 1973:** Rechnik na literaturnite termini. (Treto prerab. i dop. izdanie), Sofia: Nauka i izkustvo, 1973. s. 553.]

Ценова-Нушева 2010: Ценова-Нушева, Миглена. Пекинската опера Дзин Дзю 京剧. София: Амадеус принт, 2010. [**Tsenova-Nusheva 2010:** Tsenova-Nusheva, Miglena. Pekinskata opera Dzin Dzyu 京剧. Sofia: Amadeus print, 2010.] ISBN: 978-954-9897-21-0

Интернет източници

Калоянова 2017: Калоянова, Елица. Влиянието на цветовете и ползването им за постигане на успех. [**Kaloyanova 2017:** Kaloyanova, Elitsa. Vliyanieto na tsvetovete i polzvaneto im za postigane na uspeh.] Available at: https://m.offnews.bg/news/Psihologiiia_18816/Vliianieto-na-tsvetovete-i-polzvaneto-im-za-postigane-na-uspeh_662766.html [Accessed 9 March 2023]

Кирилов 2021: Кирилов, Кирил. *Честита 4719, Китай. БНР.* [**Kirilov 2021:** Kirilov, Kiril. Chestita 4719, Kitay. BNR.] Available at: <https://bnr.bg/vidin/post/101420897/chestita-4719-godina-kitai>. [Accessed 11 March 2023]

Китай днес 2019: Китай днес. Ципао – една хилядолетна традиция. [**Kitay dnes 2019:** Kitay dnes. Tsipao – edna hilyadoletna traditsia.] Available at: <https://www.kitajdnes.com/index.php/component/content/article/153-2018-12-21-06-23-39/2019-03-09-06-59-16/497-%D0%A6%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%BE%20-%20%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D1%85%D0%B8%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%8F>. [Accessed 15 March 2023]

Павлова 2010: Павлова, Албена. Знаковата система на цветовете. 2010. [**Pavlova 2010:** Pavlova, Albena. Znakovata sistema na tsvetovete. 2010.] Available at: <https://eprints.nbu.bg/id/eprint/1202/1/ZnakSisCvetove-depozitar.pdf> [Accessed 11 March 2023]

Турс 2017: Турс, Тея. Китайски погребални обичаи: В Отвъдното по фъншуй. [**Turs 2017:** Turs, Teya. Kitayski pogrebalni obichai: V Otvadnoto po fanshuy.] Available at: https://www.peika.bg/statia/Kitayski_pogrebalni_obichai_V_Otvadnoto_po_fanshuy__l.a_i.99815_fanshuy_obichai_otvadnoto_po_pogrebalni_v.html [Accessed 14 March 2023]

Britannica 2018: The Editors of Encyclopaedia. „Huangdi“. Encyclopedia Britannica. 2018. Available at: <https://www.britannica.com/topic/Huangdi> [Accessed 19 March 2023]

Britannica 2023: Nian. Chinese mythology. (n.d.). Encyclopedia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/topic/Lunar-New-Year#ref1263919> <https://www.britannica.com/topic/Nian-Chinese-mythology> [Accessed 19 January 2023]

China Odyssey Tours: The China Red. Available at: <https://www.chinaodysseytours.com/special-topic-about-china/china-red-the-color-of-china.html> [Accessed 12 December 2022]

Chinese Color., : Chinese Color Theory illustrated article. (n.d.). Available at: <http://www.people.vcu.edu/~djbrumle/color-theory/color01/Chinese-Color-Theory-The-Symbolism-of-Color-in-Traditional-Chinese-Culture.html> [Accessed 12 December 2022]

Chipolo: The importance of colors in our life. (n.d.). Available at: <https://chipolo.net/en/blogs/the-importance-of-colors-in-our-life> [Accessed 4 January 2023]

Cho 2022: Cho, A. (2022, February 13). Color as Expression of 5 Feng Shui Elements. The Spruce. Available at: <https://www.thespruce.com/color-as-expression-feng-shui-elements-1275238> [Accessed 14 January 2023]

Cott 2022: Cott, Allix. Red Wedding Dress | Chinese Wedding Dresses | Red Wedding Dress Tradition. 2022. Available at: <https://caratsandcake.com/articles/red-wedding-dress> [Accessed 10 March 2023]

Eguchi, Neymotin, Horwits, Albright 2017: Eguchi, Akihiro, Neymotin, Samuel, Horwitz, Greg, Albright, Thomas. Representation of Color. (Elsevier EBooks), 2017. Available at: <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-809324-5.02964-3> [Accessed 2 December 2022]

Five Seasons TCM 2021: The Five Elements. 2021. Available at: <https://five-seasonstcm.com/blogs/traditional-chinese-medicine-101/five-elements> [Accessed 9 January 2023]

Figuroa-Rojas 2023: Figuroa-Rojas, Gabriela. Shang Ti, God in China: History & Religion | Who Is Shangdi? 2023, Available at: <https://study.com/academy/lesson/shang-ti-god-china-history-religion-shangdi.html> [Accessed 3 February 2023]

Fritz 2020: Fritz, A. (2020, February 17). Colors in Chinese culture and the Five Elements. Qialance. Available at: <https://qialance.com/colors-in-chinese-culture/> [Accessed 3 February 2023]

Germillion 2019: Gremillion, Allison S. Colors and Emotions: How Colors Make You Feel. 99designs, 2019. Available at: <https://99designs.com/blog/tips/how-color-impacts-emotions-and-behaviors/> [Accessed 10 February 2023]

Huang 2011: Huang, Qiang. *A Study on the Metaphor of "Red" in Chinese Culture*. – In: American International Journal of Contemporary Research. Vol 1, No 3, November 2011. Available at: https://www.aijcrnet.com/journals/Vol_1_No_3_November_2011/13.pdf [Accessed 15 January 2023]

Jiang 2023: Jiang, F. (2023, February 2). Lucky Colors in China — Color Meanings, Unlucky Colors. China Highlights – Since 1998. Available at: <https://www.chinahighlights.com/travelguide/culture/lucky-numbers-and-colors-in-chinese-culture.htm> [Accessed 28 December 2022]

Qi 2018: Juliette, Qi. Masks of Peking Opera: Representations and Connotations. Interact China. 2018. Available at: <https://interactchina.wordpress.com/2018/07/12/masks-of-peking-opera-representations-and-connotations/> [Accessed 28 December 2022]

Lagatree 1996: Lagatree, Kristen M. *Feng Shui: Arranging Your Home to Change Your Life*. Random House, Inc. New York. 1996. Available at: <https://www.penguinrandomhouse.ca/authors/16507/kirsten-lagatree> [Accessed 10 March 2023]

Lei 2019: Lei, Simon: Why is blue color inauspicious in Chinese culture? 2019. Available at: <https://www.iftm.edu.mo/NewsPortal/why-is-blue-colour-in-auspicious-in-chinese-culture/> [Accessed 15 March 2023]

Li 2017: Hongrui, Li: Ultra Violet, an auspicious colour in Chinese culture. Available at: https://global.chinadaily.com.cn/a/201712/08/WS5a2a01bda3101a51ddf8e32e_10.html [Accessed 19 March 2023]

Lin 2022: Lin, Amie. 4 Colors and Their Meanings in China. Chinosity. 2022. Available at: <https://www.chinosity.com/2022/02/16/4-colors-and-their-meanings-in-china/> [Accessed 14 January 2023]

Liu 2021: Liu, Hatty. The Monster Behind Chinese New Year. (n.d.). Available at: <https://www.theworldofchinese.com/2021/02/nian-the-story-of-a-monster/> [Accessed 2 February 2023]

Nazanin 2021: Nazanin. *The wonder of colors in Chinese culture*. Available at: <https://colors.dopely.top/inside-colors/the-wonder-of-colors-in-chinese-culture/> [Accessed 19 March 2023]

Olsen 2021: Olesen, Jacob. Chinese Opera Mask Colors and Their Symbolic Meanings. Color Meanings 2021. Available at: <https://www.color-meanings.com/chinese-opera-mask-colors-symbolic-meanings/> [Accessed 26 January 2023]

Parkih 2022: Parkih, Moyena. What Is the Significance of Red for Chinese New Year? *Lifestyle Asia Kuala Lumpur*, 6 Dec. 2022. Available at: www.lifestyleasia.com/kl/culture/art/why-is-red-an-auspicious-colour-for-chinese-new-year/ [Accessed 10 March 2023]

Sainte Anastasie 2023: Sainte Anastasie – Блог за философия и психология. Как се отнасяме към културите различни от нашите? (Културно разужаване). [Sainte Anastasie 2023: Sainte Anastasie – Blog za filosofia i psihologia. Kak se ot-nasyame kam kulturite razlichni ot nashite? (Kulturno razuznavane).] Available at: <https://bg.sainte-anastasie.org/articles/psicologia/cmo-nos-relacionamos-con-culturas-diferentes-a-la-nuestra-inteligencia-cultural.html> [Accessed March 2023]

Stepanov 2017: Stepanov, Rumen. Understanding Colour Symbolism in China. Asian Absolute UK, 2017. Available at: <https://asianabsolute.co.uk/blog/2017/03/30/understanding-colour-symbolism-in-china/> [Accessed 21 December 2022]

Svensson 2021: Svensson, Charlie. The Meaning of Different Colors in Chinese Culture. 2021. Available at: www.thatsmandarin.com/guest-blogs-media/the-meaning-of-different-colors-in-chinese-culture/ [Accessed 7 March 2023]

TAO SIGNATURE Massage – „Пет Елемента“. Available at: <https://taoc-enter.bg/tao-signature-five-elements/> [Accessed 19 Mar. 2023]

Wang: Wang, Qixia. The Legend of the Beast Nian – Origins of Chinese New Year. (*Confucius Institute for Scotland*). Available at: www.confuciusinstitute.ac.uk/the-legend-of-the-beast-nian-origins-of-chinese-new-year/. [Accessed 28 January 2023]

Wang, Shu, Mo 2014: Wang, Tingting., Shu, Siyun., Mo, Lei. Blue or red? The effects of colour on the emotions of Chinese people. – In: Asian Journal of Social Psychology, 17(2), 152–158, 2014. Available at: <https://doi.org/10.1111/ajsp.12050> [Accessed 12 February 2023]

Windchimes 2022: Color in Chinese Culture. 2022. Available at: <http://www.windchimeschinese.com/windchimes-blog/2018/5/29/color-in-chinese-culture> [Accessed 5 February 2023]

Yelang 2021: Yelang. Meaning of colors in Chinese culture (9 Interesting Colors). https://sonofchina.com/meaning-of-colors-in-chinese-culture/?utm_content=cmp-true [Accessed 18 March 2023]

Zhao 2009: Zhao, Yiping. Peking opera. (n.d.), (UNESCO), 2009. Available at: <https://ich.unesco.org/en/RL/peking-opera-00418> [Accessed 22 January 2023]

百度百科——全球领先的中文百科全书. (n.d.). <https://baike.baidu.com/item/%E8%89%B2%E5%BD%A9%E5%BF%83%E7%90%86%E5%AD%A6/1171402>. [Accessed 4 February 2023]

Видеоматериали

Zhou 2003: Zhou, Huabin. Peking Opera Painted Faces: (*Interview for CCTV – China Central Television – Documentary Record.*), Apr. 21, 2003. Available at: <http://www.cctv.com/english/TouchChina/GloryofChineseCivilization/FolkArts/20030327/100830.html> [Accessed 6 March 2023]